

Tiggeriets Symboler

En studie om beteende och strategier i en mellansvensk stad

Jonas Arvidsson & David Frohm

Socionomprogrammet

Socialt arbete – Examensarbete – 15 hp

Högskolan i Jönköping

Abstract

The purpose of this study was to reveal typical strategies used by beggars in Sweden and how interactions between beggars and passers-by affect behavioral patterns. The study aimed to analyze the results of the observation through a symbolic interactionistic perspective in order to reveal meanings of symbolic interactions in the begging encounter. The study was conducted in an ethnographic manner and the method of use was covert observation. The result showed that there are several types of strategies and symbols used by beggars in Sweden. The most used strategy is the passive, sitting type of begging where signs and photographs are used as symbols to convey distress. The study showed that the use of strategies are general, meaning there is no difference in use of strategies dependent on gender or age. Furthermore, the study indicated that a connection between begging and organized crime is improbable. Moreover the study showed different counter strategies used by passers-by in the begging encounter.

Key words: begging, begging encounter, EU-migrants, symbolic interactionism, social constructionism, covert observation.

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka strategier som används av tiggare i Sverige och hur samspelet mellan tiggare och förbipasserande påverkar beteendemönster. Studien syftade till att analysera resultaten av observationerna med hjälp av ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv för att belysa betydelser av symboliska interaktioner i mötet med tiggaren. Studien genomfördes i en etnografisk anda där insamlingsmetoden var dold observation. Resultatet visade att det finns flera typer av strategier och symboler som används av tiggare i Sverige. Den mest använda strategin är den passiva, sittande typen av tiggeri där skyltar och bilder används som symboler för att förmedla nödställdhet. Studien visade att användningen av strategier är generella, vilket innebär att det inte finns någon skillnad i användning av strategier som är beroende av kön eller ålder. Studien indikerade också att ett samband mellan tiggeri och organiserad brottslighet ter sig osannolikt. Därutöver visade studien olika former av motstrategier som används av förbipasserande.

Nyckelord: tiggeri, mötet med tiggare, EU-migranter, symbolisk interaktionism, social konstruktionism, dold observation.

Innehåll

Abstract	2
Sammanfattning	2
Inledning	5
Begreppsförklaringar	6
Syfte	7
Frågeställningar	7
Bakgrund.....	7
EU och den fria rörligheten.....	7
Situationen i Europa	7
Den politiska debatten i Sverige.....	9
Mytbildningar.....	9
Tidigare forskning.....	11
Teoretisk ansats	14
Socialkonstruktionism	14
Symbolisk interaktionism	14
Kommentar om studiens teoretiska ansats	16
Metod.....	16
Litteratursökning	16
Den etnografiska metoden och observationer	16
Observationers metodologiska problem.....	17
Studiens tillförlitlighet	18
Datainsamling och fältanteckningar.....	19
Etiska överväganden	20
Presentation av fältanteckningar och analysmetod	22
Litteratursökning	22
Resultat och analys.....	23
Situation 1	25
Analys – <i>Strategier och motstrategier</i>	25
Situation 2	27
Analys – <i>Symbolens uppfattade värde</i>	27
Situation 3	28
Analys – <i>Beteendetolkning</i>	29
Situation 4	30
Analys – <i>Den direkta konfrontationen</i>	30

Diskussion	31
Resultatdiskussion	31
Strategier – anpassning och framgång	32
Tiggeriets lönsamhet	34
Organisering	34
Spegeljaget	35
Metoddiskussion	35
Avslutande reflektion	36
Slutsatser	37
Vidare forskning	37
Referenser	38

Inledning

Debatten om tiggeri idag tenderar att klä sig i samma termer som den gjorde på 1500-talet i Sverige. När Sverige övergick från katolicismens tanke om barmhärtighet till den lutherska ortodoxa kallelsemoralismen förändrades synen på tiggeri. Under katolicismen sågs tiggaren som en person som gav människor möjligheter att göra en god gärning, efter införandet av protestantism så ersattes denna syn med en retorik som istället beskrev tiggaren som en person formad av lättja och omoral. Lagstiftningar och förordningar från den här tiden visar att tiggeriet sågs som en sammansvärjning av allehanda skojare och bedragare, en syn inte helt olik den som förs fram idag av motståndare till tiggeriet (Meeuwisse & Swärd, 2002).

Det har under århundraden förts en debatt om huruvida tiggeriet är en konsekvens av socialpolitiken eller ett karaktärsproblem hos den enskilde tiggaren (Meeuwisse & Swärd, 2002). Denna debatt utifrån tiggeriet som ett strukturellt problem eller ett individuellt problem är en debatt som fortfarande förs idag och har således en direkt koppling till socialpolitiken och således till socialt arbete. Vidare så är tiggeriet ett direkt symptom på fattigdom, ett socialt problem som berör socialt arbete.

Tiggeriet har i takt med folkhemmets utbyggnad och Sveriges välfärdsutveckling succesivt försvunnit (Beijer, 1999). Beijer beskriver i sin rapport att tiggeriet under 90-talet återuppstod och blev ett mer vanligt förekommande fenomen i Sveriges storstäder. De som tiggde var enligt Beijer i huvudsak människor med olika former av missbruksproblematik som använde sig av tiggeri för att försörja sitt missbruk, eftersom deras huvudsakliga inkomster såsom socialbidrag eller pension inte räckte till.

I en nutida kontext är Beijers titel på sin rapport, ”Tiggeri – ett nygammalt fenomen” (1999), oerhört träffande. Från att ha varit en unik företeelse i storstäder har tiggeriet under den senare delen av 2000-talet ökat markant och är inte längre enbart ett storstadsfenomen, utan vida spritt i både större och mindre städer och tätorter. Tiggarna på Sveriges gator idag kommer främst ifrån Öst- och Centraleuropa varav en majoritet av dessa har romskt ursprung (Brentlin & Israelson, 2014). Brentlin och Israelsson hänvisar till Stadsmissionen och uppskattar att runt 3000 tiggande EU-migranter befinner sig i Sverige, men menar samtidigt att denna siffra ständigt fluktuerar och till viss del är säsongsbetonad. Brentlin och Israelsson menar att det är svårt att uppskatta hur många tiggare som befinner sig i Sverige, då de allra flesta är EU-medborgare och inte behöver registrera sig hos migrationsverket. Den demografiska populationen hos tiggare har således förändrats radikalt sedan 90-talet.

Vi har valt att genom dolda observationer studera interaktioner mellan tiggare och förbipasserande i en mellansvensk stad. Vi menar att detta är viktigt att studera utifrån flera orsaker. Dels så finns det förhållandevis lite forskning om tiggeri i kontexten socialt arbete. Den forskning som har gjorts finns fram för allt inom områden som sociologi, filosofi, kriminologi och juridik (Muños & Potter, 2014). När vi har gjort en litteraturoversikt över tiggeri i en svensk kontext har vi funnit ännu mindre. Förvisso finns viss svensk och nordisk litteratur och studier som har fokus kring hemlöshet och tiggeri (se bland annat: Beijer, 1999 och Sangstad, 2002). Men utifrån en demografisk synpunkt saknar den forskningen större relevans i dagens kontext av tiggeri i det svenska samhället. Den dominerande populationen tiggare utgörs inte längre av infödda, hemlösa missbrukare som tigger för att finansiera ett missbruk, utan av EU-migranter med arbetslöshet och fattigdom som primär orsak till tiggeri (Brentlin & Israelson, 2014).

Det är nödvändigt att studera ett socialt problems uttrycksformer för att kunna analysera det. Då sociala problem ofta leder till ett skapande av myter och folkliga föreställningar blir det nödvändigt att empiriskt granska hur det sociala problemet ser ut genom att observera det. Personliga intryck av sociala problem som människor formar genom interaktioner med problemet blir den mall för hur vi betraktar detta problem. Några få interaktioner kan således generaliseras och bli upphov för spekulationer (Meeuwisse & Swärd, 2002).

Sedermera har tiggeriet tagit stor plats i dagens medierapportering och blivit ett högaktuellt politiskt debattämne. Vi menar att det i frågan finns mycket tyckande och tänkande, men att detta sällan utgör en åsikt som vilar på empiriska grunder. Därför anser vi att det finns goda skäl till att studera detta fenomen utifrån ett bredare samhällsligt och politiskt perspektiv och således också goda skäl att studera detta utifrån kontexten av socialt arbete.

Begreppsförklaringar

Tiggeri: Vi använder oss av den danske sociologen Lotte Sangstads definition;

Att tigga är att i ett offentligt rum be förbipasserande om pengar eller andra gåvor utan att erbjuda en motprestation för de pengar eller gåvor man ber om (Sangstad, 2002).

Förbipasserande: Alla människor som rör sig i den omedelbara miljö där tiggarna befinner sig.

Syfte

Syftet med studien är att studera vilka strategier som tiggare använder sig av samt att studera beteenden i samspelet mellan förbipasserande och tiggare. Utifrån resultatet av studien ämnar vi att diskutera och problematisera hur detta samspel kan påverka individers och den allmänna uppfattningen om tiggeri.

Frågeställningar

- Vilka strategier använder sig tiggare av?
- Vilka typiska beteenden kan urskiljas i samspelet mellan tiggare och förbipasserande?

Bakgrund

EU och den fria rörligheten

En av de främsta orsakerna till tiggeriets utbreddhet i Europa beror på den fria rörligheten, den innebär att EU-medborgare har rätt att vistas utan uppehållstillstånd upp till tre månader i vistelselandet. För fortsatt uppehållsrätt gäller dock att EU-medborgaren arbetar, studerar, aktivt söker jobb eller bara vistas i landet under förutsättning att hen har tillräckliga resurser att försörja sig själv och sin familj (EU-upplysningen, 2014). Med den fria rörligheten följer också likabehandlingsprincipen som innebär att en EU/EES-medborgare med uppehållsrätt i Sverige har rätt till socialt bistånd och förmåner på samma villkor som svenska medborgare. Detta innebär rätten att exempelvis ansöka om ekonomiskt bistånd och få ett formellt beslut samt möjlighet att överklaga i förvaltningsdomstol. EU-migranten behöver därför uppfylla de krav som finns om arbete, studier eller aktivt arbetssökande för att i praktiken ha rätt till bistånd. De allra flesta av de tiggande EU-migranter som befinner sig i Sverige uppfyller inte de krav som ställs för att få uppehållstillstånd, då tiggeri inte ansetts utgöra en grund för uppehållsrätt i dess juridiska mening (Brentlin & Israelson, 2014). I nuvarande praxis beviljas i princip endast hjälp vid akuta nödsituationer som inte går att lösa på annat sätt. Dock innebär rätten till bistånd för att avvärja en nödsituation i många fall att biståndet kan begränsas till enstaka bistånd för mat, logi eller reskostnader för att kunna ta sig tillbaka till det land som EU-migranten kommit ifrån (Socialstyrelsen, 2014).

Situationen i Europa

De flesta av de tiggande EU-migranter som vistas i Sverige kommer från östra Europa och är av romskt ursprung. En stor del av romerna lever i utpräglad fattigdom och i misärliknande förhållanden. En undersökning (FRA, 2012) visar att 90 procent av de intervjuade romerna

bor i hushåll med en snittinkomst under den nationella fattigdomsgränsen. 40 procent av dessa uppger att de inte alltid har råd med mat. Livslängden för romer i Europa är också tio år lägre än för övriga européer och barnadödligheten beräknas vara två till sex gånger högre (Europeiska kommissionen, 2011). Sysselsättningsgapet mellan romer och ickeromer uppgår till 26 procent och löneskillnaderna till 50 procent (Europarådet, 2012). Samtidigt visar också undersökningar att endast 42 procent av romska barn slutför grundskolan. Endast 15 procent fullgör en universitets- eller yrkesutbildning (Europeiska kommissionen, 2011). Dessutom lever flera romer utan nationell registrering och är då statslösa, vilket innebär att möjligheterna att få tillgång till sjukvård, skola och arbete begränsas avsevärt (Brentlin & Israelson, 2014). En majoritet av de tiggande EU-migranter som kommer till Sverige är från Rumänien. I Rumänien, som har störst andel romer i Europa, är diskrimineringen av romer omfattande och inbegriper allt från arbetsmarknaden till rättsväsendet. I Rumänien lever en majoritet av romerna i fattigdom och endast hälften av arbetsföra män har en försörjning. För kvinnor är siffran 27 procent (Brentlin & Israelson, 2014). För jämförelse är den lagstadgade minimilönen i Rumänien 153 € i månaden (Svenskt Näringsliv, 2011) och av hänsyn till tidigare visade siffror om romers utbildningsnivå finns det anledning att tro att de flesta inte har inkomster som överstiger detta.

Romerna är en således en utsatt minoritet och flera organisationer vittnar om att det i flera länder i Europa pågår en systematisk diskriminering av romer. Organisationen Human Rights First skriver i sin rapport att romer ofta är utsatta för attacker i offentliga miljöer, omfattande attacker mot romska läger samt att de brott som de utsätts för sällan anmäls eller utreds (Human Rights First, 2008). Våld och diskriminering mot romer är dock inte en ny företeelse utan har pågått genom hela deras historia men uppges av Brentlin och Israelsson (2014) ha ökat sedan 2006. De menar att ökningen har kopplingar till den ekonomiska kris som drabbat Europa och som flera länder fortfarande befinner sig i. Den arbetslöshet och ekonomiska utsatthet som drabbat en stor del av befolkningen menar de underlättat för mobilisering av missnöjesdrivna och extrema organisationer.

Den politiska antipatin mot romer i Rumänien är stor och antiromska uttalanden görs inte enbart av extremister utan används ofta som politiska slagträn vid val. Rumäniens avgående president Traian Basescu sa 2010 att det är svårt att integrera romer eftersom väldigt få av dem vill arbeta och många av dem traditionellt lever på att stjäla (Brentlin & Israelson, 2014). Den dåvarande utrikesministern Teodor Baconschi menade att rumänska romer lider av vissa fysiologiska, naturliga problem med kriminalitet (European Roma Rights Center, 2012). Med

denna bakgrund är det förståeligt att rumänska romer väljer att bege sig till Sverige för att tigga.

Den politiska debatten i Sverige

Bejjer (1999) beskriver i sin rapport hur tiggeriet väckt starka känslor bland befolkningen och lämnat få människor oberörda och att den mediala debatten i huvudsak haft två grupperingar. Den ena menar att det i ett välfärdsland inte ska finnas sådana problem och att ett förbud skulle öka motivationen hos tiggarna att få behandling eller skaffa sig ett arbete. Den andra gruppen har mer eller mindre accepterat fenomenet och ser det som ett resultat av nedskärningar i välfärdssektorn och menar att det är bättre att de försörjer sig på tiggeri än på kriminalitet.

Idag argumenterar förbudsmotståndare utifrån termer av mänskliga rättigheter, global rättvisa och yttrandefrihet och att det är av allas intresse att ha ett jämlikt Europa (Høj Larsen, 2014). Dessutom präglas förespråkarnas argumentation av att ett förbud inte är en lösning och jämför ofta förbudsargumentationen med att ”förbjuda fattigdom”, och menar samtidigt att detta är ett orimligt förhållningssätt. Vidare menas att ett förbud mot tiggeri endast leder till en skenbar förändring där de tiggande romerna syns mindre på gatorna, men att fattigdomen och utanförskapet hos folkgruppen består (Bunescu, 2015).

Andra debattörer har en mer neutral utgångspunkt och menar, även om de inte förespråkar införandet av ett förbud, att donationer till tiggare snarare befäster tiggarens situation än att förändra den. Samtidigt menar de att tiggeri är ett symptom på att något är fel och att hjälp bör läggas på att lösa grundproblemen (Holmin, 2014).

Hos tiggerimotståndarna återfinns flera variationer av argument. Vissa menar att tiggarna förstör gatubilden och utgör ett störande moment för övriga samhällsmedborgare och samtidigt utgör en ekonomisk belastning för samhället (Ekeroth, 2011). Ett annat argument som ofta används hos förbudsförespråkare är att tiggeriet har kopplingar till organiserad brottslighet och människohandel (Ask & Tobé, 2015).

Mytbildningar

I Länsstyrelsens (2014) lägesrapport om utsatta EU-medborgare i Sverige har kommuner, myndigheter och frivilligorganisationer ombetts besvara enkätfrågor. Frågorna som ställs syftar till att besvara om det kan misstänkas att fattiga EU-migranter är föremål för hänsynslös exploatering. Av resultatet framgår att det inte entydigt finns något som bekräftar någon koppling mellan organiserad brottslighet och människohandel med tiggeri, inte heller

något som dementerar förekomsten av det. Länsstyrelsen betonar att det handlar om en särskilt socialt och ekonomiskt utsatt grupp, men att det inte går att göra någon generell koppling till människohandel.

Trots att de som förespråkar förbud utifrån termer av organiserad brottslighet har brister i sina empiriska belägg fortsätter den argumentationen att ha slagkraft och påverkar även den allmänna opinionen. I en undersökning som gjorts av undersökningsföretaget Novus uppger 56 procent av svenskarna att de tycker det är en bra idé att förbjuda tiggeri (TT, 2014). En annan undersökning gjord av Aftonbladet/Sverige Tycker visar att 49 procent är positiva till ett förbud mot tiggeri (Holmqvist & Karlsson, 2015). Varför svenskarna tycker så framgår inte. En anledning kan vara att tonen mot EU-migranter har skärpts i våra grannländer. I Norge har kommunerna möjlighet att själva bestämma om tiggeri-förbud, och i Danmark finns ett nationellt förbud sedan länge. Den svenska diskursen, framförallt i media, har i förhållande till övriga Europeiska länder varit mildare. Brentlin och Israelsson (2014) menar dock att svenska politiker medverkat till att sprida mytbildningen kring romer och organiserat tiggeri för att inge känslan av att ”organiserat” är liktydigt med kriminellt nätverk, trots att detta har visat sig vara ett sällsynt fenomen. Brentlin och Israelsson menar också att debatten präglas av andra former av mytbildningar som i sin tur ger upphov till den negativa bild allmänheten har om tiggare. Stadsmissionen (2014) får bland annat frågor från allmänheten om hur tiggare som lever i extrem fattigdom kan ha råd med mobiltelefon. Samma frågor ställs också om tiggares bilar, kläder och andra tillhörigheter som av olika skäl kan uppfattas som lyxvaror.

Det råder även uppfattningar om att romer är arbetsskygga och väljer att tigga framför att skaffa sig en ”hederlig” försörjning. Många menar också att den romska kulturen i dess natur är svårintegrerad i andra kulturer varpå riktade sociala och politiska insatser mot gruppen inte har någon påtaglig effekt (Brentlin & Israelson, 2014). Samtidigt har Spaniens satsningar mot diskriminering och ökad integration av romer haft god effekt. Statistik från 2012 visar att sysselsättningsgraden för romer var 8,9 procent högre än för övriga spanska befolkningen. Dock medförde den ekonomiska krisen att arbetslösheten hos gruppen romer, som till stor del arbetade inom låglöneyrken, tredubblades (Giménez & Sáez, 2012). I jämförelse med andra europeiska länder visar ändå siffrorna på att romer i Spanien har lättare att få arbete och en anledning till detta anses vara Spaniens arbete för integration och mot diskriminering (Brentlin & Israelson, 2014).

Tidigare forskning

Muñoz och Potter (2014) menar att tiggeri inte har studerats utifrån socialt arbete i lika stor utsträckning som många andra områden, så som kriminologi och juridik, och diskuteras mer i media än vad som är proportionerligt jämfört med forskningsläget. Muñoz och Potter menar att det är en märklig verklighet då tiggeri tenderar att likställas med välfärdsstatens misslyckande.

Lynch och Hilton (2006) har studerat tiggeri i kontexten av samhällsliga attityder kopplat till tiggares strategier och statliga initiativ mot tiggeri. Även Lee och Farrell (2003) studerar tiggeriet i denna kontext och kommer fram till att människors positiva attityder tenderar att minska med åldern och kan kategoriseras i två ytterligheter. Den ena sidan menar att tiggarens personliga problem är bakomliggande orsaker till deras situation. Denna sida är mindre benägen att ge till tiggare och försvarar i lägre grad rätten att tigga. Den andra sidan menar att det övervägande är strukturella och samhällsliga brister som orsakar problemen med hemlöshet och tiggeri. Lynch och Hilton (2006) menar att nolltolerans mot tiggeri inte fungerar och att problemet istället kräver ett holistiskt angreppssätt. De presenterar olika former av initiativ och policys, så som nolltolerans och lagstiftning mot tiggeri, hjälp från socialtjänsten och att inte göra något alls (Laissez-Faire-principen). Slutsatsen är att det är nödvändigt att socialpolitiken utgår från en policy som är icke-diskriminerande, möjliggörande, genomskinlig och ansvarskrävande. Nolltolerans och skingrande taktiker påverkar inte incitamentet för tiggeri, tar inte itu med problemet och minskar inte tiggandet. Detta kräver att socialpolitiken är flexibel och individualiserad samtidigt som den måste verka för strukturella socioekonomiska reformer som syftar till social inkludering. I likhet med Lee och Farrell (2003) visar Lynch och Hiltons resultat på att tiggeriförbud och andra försvåranden av tiggeriet inte hjälper tiggare, utan fortsätter att lämna grundorsakerna intakta. Samtidigt menar Lee och Farrell att de lagstiftningar som på ett eller annat sätt försvårar för tiggare bygger på en mytologisering av tiggare snarare än empirisk data.

I studien av Muñoz och Potter (2014) söks svar på under vilka omständigheter man kan förvänta sig att givare ger pengar till tiggare och om dessa omständigheter kan påverkas av välfärdsstaten och då främst socialt arbete. Resultatet av denna analys visar att sannolikheten att en givare ger pengar till en tiggare beror på en rad olika aspekter så som givarens inkomst, syn på altruism, bedömning av tiggarens trovärdighet och bedömningen av hur man bedömer storleken på den tiggande populationen jämfört med hur många man uppfattar verkligen

behöver tigga för att överleva. Att människors uppfattning om tiggarens trovärdighet påverkar givandet kan kopplas till McIntosh och Erskine (2000) som menar att potentiella givare bedömer tiggarens genuinitet utifrån vissa premisser – utseende, hövlighet, hygien osv. Studien beskriver människors attityder och erfarenheter i möten med tiggare och beskriver att tiggare ofta blir misstänkliggjorda och ses som en oroande närvaro på gatorna. Studien visar att människors beslut om att ge pengar är en sammanvävning av ekonomiska, sociala och moraliska avvägningar, vilka ofta manifesteras i en djupt upplevd ambivalens mot tiggarna, en ambivalens som innefattar en mix av sympati men även irritation och ilska. I detta är bedömningen av genuinitet en viktig aspekt men inte slutgiltig då deras studie visar att givandet sällan är baserat på en rationell grund eller en precis kalkylering av för- och nackdelar.

Bedömningen av genuinitet kan även kopplas till tiggarens strategi. Lynch och Hilton (2006) identifierar tre olika strategier när det kommer till tiggeri. Passivt tiggande (exempelvis sitta ner med en skylt), aktivt tiggande (exempelvis gå fram till potentiella givare och be om pengar) och aggressivt tiggande (exempelvis att följa efter en potentiell givare och upprepa förfrågan om pengar). Denna definition av olika strategier är något som vi utgår ifrån i vår studie även om vi också inspirerats av en studie om etnisk nepotism i kontexten tiggeri (Butovskaya, Salter, Diakonov, & Smirnov, 1999) som har studerat tiggares olika metoder. Dessa metoder delades in i fem olika kategorier: Aggressivt tiggeri, välsignande/korstecknande, bugande/hukande/nickande, kupa händerna, sjungande/spelande. Studien visar att alla metoder utom aggressivt tiggeri hade en positiv och reell effekt på hur många gåvor tiggaren fick. Detta är intressant för vår analys då den här studien kopplar samman strategier med hur effektiva de är. Även Adriaenssens och Hendrickx (2011) studie visar på hur framgångsrika olika strategier är. Studien kartlägger tiggares kön, ålder och etnicitet kopplat till strategier för att mäta hur stora inkomster det genererar. Analysen av denna studie sker i kontexten av hur lukrativt det *egentligen* är att tigga för att belysa problematiken i anti-tiggeriets semantik. Adriaenssens och Hendrickx empiriska material stödjer inte de hypoteser som inspirerats av populära sociala myter och den lagstiftning dessa har medfört varvid de därför avfärdas. En slutsats av studien är att den pågående diskursen om förbud mot tiggeri tacklar ett icke-existerande problem (dvs. organiserad brottslighet) hos den tiggande befolkningen. Detta menar vi i högsta grad är relevant även i svensk kontext, i synnerhet då vi idag har en stark opinion för anti-tiggerilagor (TT, 2014).

Leone (2012) studerar tiggarens plats i den urbana miljön. Detta blir intressant för vår observationsstudie då Leone studerat s.k. mikrointeraktioner, ett samspel mellan tiggaren och den potentiella givaren och att dessa små interaktioner skapar en dynamik av inklusion och exklusion som definierar tiggaren och tiggeriet i den urbana miljön. Leone argumenterar för att tiggarna är dynamiska subjekt i den urbana miljön medan de potentiella givarna är statiska subjekt. Tiggaren försöker hela tiden att ta plats, få bekräftelse och känna samhörighet i den rörliga urbana miljön. När tiggaren tar emot en gåva får tiggaren också en bit makt då rytmen i den urbana miljön styrs av pengar och man skriver således om utseendet och rytmen i den urbana miljön. Mikrointeraktionerna som sker mellan tiggare och potentiella givare där olika taktiker och mottaktiker möts och skapar definitionen av både symbolisk och materiell egendom i samhället. Varje möte mellan tiggare och potentiella givare skapar en dynamik av inkluderande och exkluderande som dominerar bilden i våra urbana miljöer.

Lee och Farrell (2003) kopplar ihop tiggarnas olika strategier med hur det påverkar människors handlande i den urbana miljön. Att bli utsatt för tiggares påtryckningar ger blandade resultat. Å ena sidan visar Lee och Farrell att en uppmaning, öga-mot-öga, medför att den potentiella givaren känner mer sympati och gör människor mer benägna att kämpa för rätten att tigga. Å andra sidan kan dessa påtryckningar bidra till större motstånd och förakt. En högre frekvens av möten med tiggare kan påverka synen på tiggare negativt och minska känslan av empati. I studien framgår det också att flera respondenter aktivt förändrat sina rörelsemönster i den urbana miljön för att undvika kontakt med tiggare och hemlösa.

De artiklar som vi presenterat har haft olika ingångar på att studera fenomenet tiggeri. Flera av studierna har ett mer etnografiskt angreppssätt och studerat interaktioner, beteende och attityder mot tiggare. Andra studier har haft ett tydligare fokus på de samhälleliga aspekterna och hur lagstiftningar mot tiggeri införts och i sin tur påverkat tiggarnas strategier.

Detta blir då intressant för oss då vi här ser hur vi kan studera fenomenet och hur vi sedan ska analysera det empiriska materialet genom att se på tiggares strategier och den symboliska interaktionismen. Det blir också intressant då denna sammanställning av tidigare forskning visar på ett behov av mer forskning av tiggeri i kontexten av socialt arbete.

Teoretisk ansats

Socialkonstruktionism

Vi menar att socialkonstruktionismen som teori är av relevans för studien då vi ser tiggeri som ett socialt konstruerat problem, ett problem som skapas och återskapas både på individ- och gruppnivå. Socialkonstruktionismen är influerad av flera vetenskapliga discipliner såsom filosofi, sociologi och lingvistik (Burr, 2003). Socialkonstruktionismen går ut på att det som individer och samhället uppfattar och tolkar som verkligt i sig är en skapelse av det sociala samspel som äger rum mellan individer och i grupper (Giddens, 2007). Berger och Luckmann (1966) menar att människor kontinuerligt konstruerar den sociala världen vilken senare blir en verklighet som de måste förhålla sig till. Berger och Luckmann visar på den naturliga kopplingen mellan socialkonstruktionism och symbolisk interaktionism, då de menar att vårt meningsskapande av symboler i mänskliga interaktioner konstruerar enorma sociala strukturer. Socialkonstruktionismen ger i grund och botten ett teoretiskt perspektiv när det gäller synen på den sociala verkligheten som i grunden skiljer sig från de flesta andra sociologiska synsätt. Representanter för den sociala konstruktionismen vill dokumentera och analysera de processer varmed den sociala verkligheten konstrueras istället för att utgå ifrån att denna verklighet har en objektiv existens – de menar att denna konstruktion är självuppfyllande när det gäller dess status som social verklighet. Socialkonstruktionisterna menar därför att sociologer bör dokumentera och analysera processer som ger upphov till den uppfattade sociala verkligheten (Giddens, 2007). Burr (2003) menar att analys av samspel i form av verbal och icke-verbal kommunikation utgör hjärtat av den socialkonstruktionistiska forskningen.

Symbolisk interaktionism

Symbolisk interaktionism fokuserar på hur människor interagerar med varandra genom en direkt verbal kommunikation eller genom icke-verbal kommunikation så som gester, föremål och handlingar. Både den direkta kommunikationen och den bakomliggande processen blir utifrån symbolisk interaktionism intressanta då detta formar den miljö vi rör oss i och hur vi i framtida situationer väljer att agera och kommunicera (Hewitt, 2003).

En av föregångarna till symbolisk interaktionism, Charles Horton Cooley, menade att den kollektiva tanken kring ett fenomen skapas genom olika individers förväntningar och deras handlingsmönster i förhållande till detta fenomen. En grundtanke i symbolisk interaktionism är att de fantasier människor har om varandra blir faktiska sanningar utifrån vilka vi

interagerar med varandra (Cooley, 1902).

En annan av föregångarna till symbolisk interaktionism, George Herbert Mead, menade att tanken att förklara en individs beteende utan att först studera det i kontexten av kollektivet var absurd. Han menade att samspelet mellan människor, själva interaktionen, sker i människans förståelse av den andres framtida intentioner, inte mellan en handling och en handling som svar på den tidigare handlingen. Alltså, mänskligt beteende och mänsklig interaktion bygger på en förförståelse om hur den andre förväntas agera. Människors förmåga att interagera med varandra bygger således på att det finns en mekanism inom vilken en individ kan förstå den andres agerande och utifrån det skaffa sig förförståelse om framtida agerande inom vilketets ramar styr personens agerande (Reynolds, 2003). Detta är en grundläggande ansats inom den symboliska interaktionismen.

Cooley och Mead var således överrens om att individers handlingar, förväntningar och tankar kring ett fenomen skapar den kollektiva tanken om fenomenet och att denna tanke i sin tur påverkar individers uppfattningar om det. Människor är således både skapare av och formade av den kollektiva kontexten utifrån vilken man förhåller sig till ett fenomen. När Cooley talar om hur fantasier människor har om varandra blir de faktiska sanningarna talar han om den mekanism av förståelse och förförståelse som Mead menar styr ens agerande.

Mead menar vidare att den miljö vi uppfattar och förhåller oss till bygger på selektiv perception. Vi är således inte medvetna om allt som sker i den miljö vi rör oss i utan bara det som vårt medvetna väljer att registrera. Detta gör att olika människor uppfattar samma miljö på olika sätt och att vad vi väljer att registrera i förlängningen formar den miljö vi rör oss i (Reynolds, 2003).

Cooley (Trost & Levin, 2010) menade också att när vi sätter oss in i människors olika situationer bedömer vi oss själva utifrån vår uppfattning om deras föreställning om oss. Det skapar, menar Cooley, ett form av *spegeljag*, då vi ser på oss själva genom att titta på andra. Detta definierar han enligt tre huvudsakliga komponenter: *vår föreställning om hur vi ter oss för andra*, *vår föreställning om den andra personens bedömning av oss* och *en självkänsla, positiv eller negativ, som uppstår ur dessa föreställningar*.

Symbolisk interaktionism är ett teoretiskt perspektiv som i förlängningen fyller en praktisk funktion. Den franska sociologen Emile Durkheim sa:

"If we separate carefully the theoretical from the practical problems, it is not to

the neglect of the latter; but, on the contrary, to be in better position to solve them" (Durkheim, 1893).

Detta citat av Durkheim sammanfattar tanken med studien vilket leder den in på vägen mot symbolisk interaktionism; att genom ett teoretiserande lägga en förgrund till en förståelse av fenomenet tiggeri ämnar studien att slutligen landa i praktisk kunskap.

Kommentar om studiens teoretiska ansats

Studiens empiriska material har analyserats utifrån ovanstående teoretiska perspektiv om symbolisk interaktionism och socialkonstruktionism. I dessa två perspektiv är kommunikation i alla dess former ett centralt tema. Denna studie har inte beaktat den verbala kommunikationen i dessa perspektiv, eftersom datainsamlingsmetoden inte gett utrymme för den typen av analys. Istället har fokus lagts på att, utifrån ovanstående teoretiska perspektiv, tolka den observerade icke-verbala kommunikationen mellan tiggare och förbipasserande och analysera den utifrån att den uppfattade sociala verkligheten är en konstruktion.

Metod

Litteratursökning

Litteratursökning har skett på Hälsohögskolans biblioteksdatabaser (SocIndex, Primo, SAGE Journals Online, Google Scholar) där följande sökord använts:

Begging, beggars, begging encounters, panhandling, tiggeri, tiggare, EU-migranter.

Utifrån dessa fann vi en del intressant litteratur, dock saknade vi litteratur med inriktning mot den population vi ämnar studera. I sökningar lade vi därför till begreppen ”roma” och även ”gypsy” vilket genererade fler relevanta resultat.

Den etnografiska metoden och observationer

Studien är inspirerad av den etnografiska forskningstraditionen vilken i stora drag innebär att komma nära människor och studera deras beteende och interaktioner i vardagliga sociala sammanhang (Emerson, Fretz & Shaw, 1995). Traditionellt sett är forskning inom etnografien inriktad på deltagande observationer, men enligt Silverman (2005) kan all forskning som innebär observationer av händelser och handlingar i naturliga situationer kallas etnografisk, såvida den erkänner det ömsesidiga sambandet mellan teori och empiri. För att studera människors beteende föreslår etnografen David Silverman observation som den naturliga metoden för att studera människors beteende (Silverman, 2005). För att samla in studiens

empiriska material valde vi därför att använda oss av dolda observationer. Ett primärt syfte med observationer är att förstå och beskriva beteenden såsom det sker i en naturlig och opåverkad miljö (Polit & Beck, 2012). Stimulus från vår omgivning går via individen och hennes medvetande och till handling (Perjos, 2014). Perjos menar att det är omöjligt att observera medvetande som sådant men att det kan studeras via omvägar, det vill säga genom att observera beteenden. Observationer är ett viktigt instrument, men kan aldrig observera den pågående processen inom individen (Perjos, 2014). Whitehead (2005) beskriver observationer som något mer än bara det som kan ses, utan något som kan uppfattas av alla sinnen. Etnografens hela kropp blir således ett instrument för datainsamling. Vidare menar etnografen James Spradley att allt som etnografen observerar, egentligen är *svar på frågor* och att observationsprocessen snarare handlar om att hitta *rätt frågor* till svaren (Spradley, 1980). För att hitta dessa *frågor* gick vi in i studien med en induktiv ansats och ett öppet förhållningssätt och lät observationerna utgöra den empiriska grunden. En induktiv ansats innebär att forskaren utifrån sina iakttagelser försöker arbeta sig fram till mer generella föreställningar om ett fenomen (Dahlgren & Sauer, 2009). Spradley (1980) beskriver den etnografiska metoden som annorlunda än andra forskningsmetoder. Han menar att de steg som forskning vanligtvis innebär – dvs. problemformulering, datainsamling, dataanalys, hypotesprövning och skrivande, egentligen sker parallellt vid etnografiska studier.

Observationens metodologiska problem

Att studera utifrån observationer innebär vissa metodologiska problem. Dels finns problem med observatörsbias där faktorer som känslor, förväntningar på studien, fördomar och värderingar som observatören har kan leda till felaktiga slutledningar. Likväl kan observatörens personliga engagemang i forskningsområdet avspeglas i vad observatörerna *väljer* att se och därmed influera studiens resultat (Polit & Beck, 2012). För etnografiska fältanteckningar gäller även att observatören skriver ner sina känslomässiga upplevelser och sin *tolkning* av situationen som observerats (Emerson, Fretz, & Shaw, 1995). För att hantera reliabilitets- och validitetsproblem i skrivandet är det viktigt att skribenten intar ett reflexivt förhållningssätt (Reynolds & Herman-Kinney, 2003). För att förebygga observatörsbias är det viktigt att observatörerna är medvetna om dessa potentiella problem från början och att använda två observatörer minskar risken för bias (Polit & Beck, 2012). Av hänsyn till detta har vi därför gjort alla observationer tillsammans.

Ett annat spørsmål med observationsstudier är problemet med observatörens potentiella påverkan på den observerade. Om den observerade vet om att den blir observerad är det sannolikt att observatören har en viss inverkan på den observerades uppvisade beteende. Fenomenet kallas *reactivity* (Polit & Beck, 2012) och medför generellt stora frågetecken kring studiens interna validitet. För att undvika detta problem och därmed öka trovärdigheten för studien valde vi därför att använda oss av dolda observationer. Dolda observationer innebär dock att datainsamlingen sker utan deltagarnas vetskap och samtycke (Polit & Beck, 2012). För vår studie har detta inneburit att vi som observatörer smält in i omgivningen under observationstillfällena, utan att avslöja för varken tiggare eller förbipasserande att en studie bedrivs. Val av platser att observera ifrån valdes därför utifrån två kriterier. Dels utifrån att kunna bedriva studien med liten risk för upptäckt och dels utifrån att obehindrat kunna urskilja både tiggarens och förbipasserandes aktiviteter och beteende.

Studiens tillförlitlighet

Lincoln och Guba (1985) menar att det är nödvändigt att använda sig av alternativa begrepp till validitet och reliabilitet för att utvärdera kvalitativa studier. Bryman (2011) anger att en studies tillförlitlighet består av fyra kriterier där alla har lika stor betydelse i kvalitativ forskning: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera studien.

En studies trovärdighet innefattar om studien bedrivits i enlighet med de vetenskapliga metoderna. Trovärdighet inom kvalitativ forskning innebär också enligt Bryman att resultatet sedan rapporteras till de personer som är en del av den sociala verklighet som studerats för att dessa ska bekräfta att forskaren uppfattat den verkligheten på rätt sätt (Bryman, 2011). För denna studie redogörs detta för i avsnittet om etiska överväganden.

Vad gäller överförbarhet handlar det om hur studiens resultat kan appliceras i andra sammanhang eller liknande kontexter. Det kan jämföras med termen extern validitet som dock är mer använd inom kvantitativ forskning. I kvalitativa studier tenderar resultatet att ha fokus på det kontextuellt unika och på meningen hos eller betydelsen av den aspekt av den sociala verklighet som studeras (Bryman, 2011). Lincoln och Guba (1985) menar att huruvida resultaten går att föra över i en annan kontext är av mindre relevans. Istället är det viktigt att forskaren gör fylliga redogörelser för resultatet och således förser andra personer med information där de själva senare kan bedöma överförbarheten till en annan miljö.

Begreppet pålitlighet inom kvalitativ forskning motsvarar studiens reliabilitet. Lincoln och Guba (1985) pekar på betydelsen av att bevara allt material som inhämtats under forskningsprocessen. Materialet blir sedan utöver det presenterade resultatet underlag för granskning. I denna studie består det insamlade materialet utav fältanteckningar. Merparten av materialet återfinns inte i studien utan är istället presenterade i form av tabeller och beskrivning av situationer. Vi ser heller inga god skäl till att inkludera bilagor av fältanteckningarna. Dels för att det är omfattande textmaterial som inte renskrivits eller segmenterats men också för att det för en eventuell granskare skulle innebära ett omfattande och krävande arbete, vilket enligt Bryman (2011) ofta används som argument mot att inte granska hela forskningsprocessen. Vi menar att pålitligheten i studien inte lider av avsaknaden av bilagor då de resultatet som presenteras i situationerna och tabellerna är tillräckliga för granskning.

Möjligheten att konfirmera studien handlar om att forskaren måste visa att inte forskarens personliga värderingar eller val av teorier påverkat studiens resultat (Bryman, 2011). När en studie handlar om ett så känsligt och kontroversiellt ämne som tiggeri är det en adekvat fråga om detta påverkat studiens utgång. Vi har ingen avsikt att förmedla våra personliga värderingar angående tiggeri i den här studien. Snarare är syftet att ge empiriska underlag till den förda debatten. Detta resoneras vidare i avsnittet om etiska överväganden.

Datainsamling och fältanteckningar

Observationerna har ägt rum under april 2015 i en mellansvensk stad under vardagar mellan klockan 11:00-18:00. Sammantaget handlar det om 28 timmars observationer och 12 olika tiggare på 15 olika platser i en urban miljö. Observationerna har skett i intervaller från 30 minuter till 120 minuter. Tidsvariationen har berott på tiggarens eventuella förflyttning, om vår uppsikt blivit skydd eller om vi misstänkt att vår närvaro skulle kunna märkas.

Alla former av transaktioner, donationer och händelser samt aktörers kön, ålder och beteende i den observerade tiggarens närhet skrevs ner noggrant i form av fältanteckningar. De händelser som observerats har det förts kontinuerliga diskussioner om för att få fram en gemensam tolkning av händelsen. Förutom att observera händelser kring tiggare allmänt valdes också att föra anteckningar på hur ofta de mottog donationer. För studien fanns även intresse av att veta *vem* den typiske givaren var. Därför skrev vi också ner kön och uppskattning av givarens ålder samt vad som gavs (mynt, sedlar, mat etc.). Anteckningar fördes även på tiggarnas kön, deras uppskattade ålder samt vilken typ av strategi de använt sig av. Uppskattningen av ålder

är väldigt grovt dragen och med hänsyn till uppenbara svårigheter att uppskatta ålder har det därför valts att delas upp i tre kategorier; unga (18-34), medelålders (35-59) och äldre (60+). För personer som gett donationer eller på annat betydande sätt interagerat med tiggarna gjordes liknande grova uppskattningar av åldern och kategoriseringen av dessa har skett på ett likvärdigt sätt; barn (0-18), unga (18-34), medelålders (35-59) samt äldre (60+).

Etiska överväganden

Två av de grundläggande krav som ingår i Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer är informations- och samtyckeskrevet. I vår studie har vi inte frågat om samtycke vid våra observationer, inte heller informerat varken tiggare eller förbipasserande om att en studie bedrivs. Vetenskapsrådet konkretiserar informationskravet till en regel där forskaren skall informera om studien och upplysa om att deltagande är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. Vi menar på att detta förhållningssätt blir kontraproduktivt för vår typ av studie då vi ämnar undersöka människors beteende i det offentliga rummet. Det finns dock flera invändningar mot användandet av dolda observationer som metod. Bulmer (refererad i Walters & Godbold, 2014) menar att användandet av dolda observationer bör användas restriktivt och med försiktighet eftersom dolda observationer innebär avsaknad av informerat samtycke, dubier om deltagares integritet, observatörens säkerhet samt huruvida studiens syfte och allmännytta överträffar deltagarnas rättigheter att känna till att de studeras.

Spicker (2011) menar att begäran av samtycken går emot det etnografiska förhållningssättet, det vill säga att studera människor i en naturlig och opåverkad miljö. Spicker visar också att samtyckeskrev blir en icke-fråga när studier äger rum i det offentliga rummet. Han hävdar att människor på allmänna platser implicit gett samtycke till att observeras enbart genom att befinna sig där. Vidare menar Spicker att samtycke blir moraliskt irrelevant, då den personliga informationen i det offentliga rummet är bortom individens rättigheter att kontrollera. Således; befinner du dig i det offentliga rummet kan du inte utkräva sådana rättigheter. Spicker, liksom Homan (1991), anger goda skäl till varför observationer av förbipasserande anses vara relativt oproblematiske i vetenskapliga sammanhang. Spicker (2011) anser dessutom att de invändningar som ofta presenteras inte har så mycket att göra med dolda observationer, utan kan relateras till all typ av forskning och att detta är en vida spridd missuppfattning.

Dock kvarstår vissa etiska betänkligheter kring våra observationer av tiggarna. Dels med tanke på att de som aktörer blir huvudfokus i observationen, men dels för att tiggare befinner sig i en extremt utsatt social situation. En adekvat fråga är således varför vi inte efterfrågade

samtycke från tiggarna. British Sociological Society (2002) anger att det vid vissa situationer finns godtagbara skäl till att använda dolda observationer. Bland annat finns det acceptabla skäl då informerat samtycke riskerar att påverka studiens objekt, att de omedvetet ändrar sitt beteende eftersom de vet om att de blir observerade, även kallat Hawthorneeffekten (McCarney et al., 2007). Av hänsyn till detta menar bland annat Hobson (refererad i Walters & Godbold, 2014) att dolda observationer ofta leder till bättre validitet och reliabilitet. Spickers (2011) resonemang om observationer i det offentliga rummet menar vi också är applicerbara även på tiggare. Vi menar inte att det per automatik är etiskt skrupelfritt att studera alla människors handlingar, så länge det är i offentlig miljö. Naturligtvis finns det saker i den offentliga miljön som kan klassificeras som privata. Exempelvis skulle studier om *”samtalet mellan kärleksparet på parkbänken”* eller *”pensionärens banktransaktion vid bankomaten”* medföra ganska allvarliga etiska betänkligheter. Skillnaden på dessa exempel och de handlingar som tiggare utför är att tiggarna verkar och förlitar sig på det offentliga för sin försörjning. Av samma anledning som tiggarna använder sig av rätten att tigga i det offentliga rummet bedriver vi vår forskning av samma principskäl, men med rätten att observera sociala interaktioner i det offentliga rummet.

Spicker (2011) menar att de etiska betänkligheterna forskaren ställs inför vid dolda observationer snarare bör handla om huruvida studien kan komma göra skada mot människors rättigheter. Vi menar att samtycke per se inte tillgodoser detta utan att detta kan tillgodoses på andra sätt, exempelvis genom ett etiskt förhållningssätt vid insamlandet av fältanteckningar. Det ställer istället högre krav på att den information som inhämtas behandlas i enlighet med konfidentialitetskravet som Vetenskapsrådet (2002) fastställer. Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om alla ingående personer i en undersökning skall ges största möjliga konfidentialitet. För vår studie innebär detta att de beskrivningarna av personer och platser inte ska göras igenkänningsbara och därmed riskera att skada enskilda. Herrera (1999) menar att det kan finnas risk att studerade personer känner igen sig i materialet, även vid fiktiva beskrivningar av scenarion. Herreras invändning förutsätter också att personerna som observerats kommer kunna ta del av materialet. För att undvika att sådana igenkänningar kan göras, görs svepande beskrivningar av platser och grova uppskattningar om ålder. Nyttjandekravet, som är det fjärde och sista huvudkravet från Vetenskapsrådet (2002), innebär att uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål inte får användas eller utlämnas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften. Då vi inte har några kommersiella, eller andra icke-vetenskapliga syften med vår studie så tillgodoses detta krav.

Presentation av fältanteckningar och analysmetod

För att analysera fältanteckningarna har vi valt att presentera och redovisa det empiriska materialet på två sätt. I den första delen av resultatet presenteras en tabell där observationernas kvantitativa data presenteras för att tydliggöra observationerna. Observationernas kvantitativa resultat föranleder ingen vidare analys utan presenteras och redogörs kortfattat då studiens design inte riktar sig mot denna typ av analys. Dock menar vi att materialet innehåller viktig data som kan kopplas till studiens kvalitativa analys.

Den andra delen innehåller situationer med utdrag av särskilt talande händelser som är av relevans för studiens kvalitativa analys. Beskrivning av situationerna är till för att exemplifiera betydelsefulla och talande händelser ur observationerna som är av relevans i kontexten av studiens teoretiska ramverk om symbolisk interaktionism och socialkonstruktionism. Situationernas design är inspirerad av metoden om tematiska narrativ. Dessa syftar till att skapa skildringar ur ett större sammanhang för att visa viktiga teman i ett berättande (Emerson, Fretz, & Shaw, 1995). Fetterman (2010) menar att inom etnografin är analysen av det empiriska materialet det mest krävande steget i forskningsprocessen. Eftersom materialet ofta utgörs av omfattande mängder text är det nödvändigt att etnografen väljer ut delar av materialet för vidare analys. Etnografen bör sedan jämföra och kontrastera det empiriska materialet och dela upp materialet i olika kategorier till dess att beteendemönster kan utläsas. Fetterman menar att etnografer analyserar kvalitativ och kvantitativ data på samma sätt som de analyserar observerat beteende, då de i båda fallen försöker utläsa mönster i det empiriska materialet. Ur dessa mönster menar Fetterman att det sedan framträder teman som etnografen använder för att skaffa en djupare förståelse av det som observerats. Syftet med metoden är att söka efter gemensamma teman i texterna och analysera innebörden av dessa (Bryman, 2011). Efter att noggrant läst igenom fältanteckningarna var för sig diskuterade vi tillsammans vilka händelser som hade störst betydelse för vår studie som vi sedan delade upp i teman. De teman som presenteras är: *strategier och motstrategier, symbolens uppfattade värde, beteendetolkning och det aktiva tiggandet.*

Litteratursökning

Litteratursökning har skett på Hälsohögskolans biblioteksdatabaser (SocIndex, Primo, SAGE Journals Online, Google Scholar) där följande sökord använts:

Begging, beggars, begging encounters, panhandling, tiggeri, tiggare, EU-migranter.

Utifrån dessa fann vi en del intressant litteratur, dock saknade vi litteratur med inriktning mot den population vi ämnar studera. I sökningar lade vi därför till begreppen ”roma” och även ”gypsy” vilket genererade fler relevanta resultat.

Resultat och analys

I nedanstående tabell redogörs för antalet observerade tiggare, deras uppskattade ålder, vilken rekvisita de använt, mottagna donationer samt hur länge de observerats.

Tabell 1:

Strategi	Kön	Ålder	Rekvisita	Donationer mynt	Donationer sedlar	Observerad tid i minuter
Passiv	Kvinna	18-34	Skylt, bild	14	4	210
Passiv	Man	34-59	Skylt, bild	16	3	208
Passiv	Man	34-59	Ingen	2	1	91
Passiv	Kvinna	34-59	Skylt, bild	2	0	52
Passiv	Man	34-59	Skylt	0	0	30
Passiv	Kvinna	34-59	Skylt, bild	17	4	240
Passiv	Man	34-59	Ingen	10	2	120
Passiv	Kvinna	34-59	Ingen	9	3	120
Passiv	Man	34-59	Ingen	4	2	90
Passiv	Man	18-34	Skylt	9	0	240
Passiv	Man	60+	Ingen	3	0	120
Passiv	Kvinna	18-34	Skylt, bild	11	4	160
Total 12				97	23	1681

Kolumnen ”Rekvisita” visar vilka olika former av tillbehör som tiggaren använt sig av för förmedla sitt behov av donationer. Med skylt avses om tiggaren haft en skylt med någon form av budskap som syftar till att uppmuntra förbipasserade till att ge en gåva. Skyltarnas texter varierade från att vara rent informativa i exempelvis ”Jag är arbetslös, skild och har tre barn” till att vara av mer vädjande karaktär såsom ”Snälla hjälp. Gud välsigne dig”. Med rekvisita ”bild” menas om tiggaren haft en bild på sitt eller sina barn. Då ingen rekvisita användes valde vi att kategorisera det som ”ingen”.

Sammanlagt har 12 tiggare observerats varav 5 av dessa var kvinnor och 7 av dessa var män. Kvinnorna mottog sammanlagt 68 donationer på 13 observerade timmar vilket ger ett snittvärde på 5,2 donationer i timmen. För män mottogs sammanlagt 52 donationer under 15 observerade timmar vilket ger ett snittvärde på 3,5 donationer i timmen. För populationen i sin helhet handlar det om 4,2 donationer i timmen. För donationer i form av sedlar fann vi att 15 av donationerna gick till kvinnor och 8 till männen.

Tabellen visar att 4 kvinnor och 1 man använde rekvisita i form av ”skylt och bild” vilket också visat sig vara den mest framgångsrika kombinationen med 5,2 donationer/timme. När ingen rekvisita användes gavs det 4,0 donationer/timme och rekvisita med enbart skylt gav 2,0 donationer/timme.

Vi vill understryka att tabell 1 inte innefattar den tiggande kvinnan som beskrivs i situation 4. Denna observation skedde i förbifarten och varade enbart ett par minuter. Riskerna med att ha med denna observation i tabellen är att det ger ett snedvridet resultat som vi menar inte är representativt för vår studie.

För tabell 2 visar kolumn 1 kön och vad som donerats. Rad 1 visar uppskattad ålder av givaren. I övriga celler anges antalet donationer av respektive kategori. Sammanlagt har 120 monetära donationer observerats. Av dessa utgör donationer i form av sedlar cirka 19 procent och mynt 81 procent.

Av resultaten framgår det att de vanligaste givarna är äldre människor och att mynt är den vanligast förekommande monetära donationen. Anledningen till detta menar vi beror på att den observerade demografin generellt hade en överrepresentation av äldre människor. Detta menar vi i sin tur kan bero på vid vilka tidpunkter observationerna har skett. Det förelåg inga anmärkningsvärda skillnader mellan kvinnor och män vad gäller antalet donationer.

Tabell 2:

	0-18	19-34	35-59	60+	Summa:
Man mynt	3	15	13	20	51
Man sedlar	0	2	3	6	11
Kvinna mynt	9	7	17	13	46
Kvinna sedlar	0	3	2	7	12
Total	12	27	35	46	120

Situation 1

”På förmiddagen sitter en tiggare precis utanför dörren till ett bibliotek. Det är en man som ser ut att vara runt 35 år, han sitter på sina knän med utsträckta armar och handflatorna tryckta mot varandra som i en bedjande ställning. Lutad mot sina ben har han placerat en skylt som läser att han kommer från Rumänien, är arbetslös och har tre små barn. Framför skylten står en pappmugg, han söker ögonkontakt med de förbipasserande och ler och nickar mot de som möter hans blick. Han säger ingenting. Ingången till biblioteket ligger inskjuten mellan två väggar vilket gör att man inte kan komma till dörren annat än rakt framifrån.

Det är en kall och blåsig vårdag, himlen är grå och det är inte mycket folk i rörelse in och ut från biblioteket under de två timmar vi sitter och observerar. Det finns ingen tydlig överrepresentation av vare sig en viss åldersgrupp eller ett kön.”

Analys – Strategier och motstrategier

Under dessa två timmar märker vi ett tydligt undvikande beteende från merparten av de som passerar tiggaren. Då han sitter precis utanför den enda dörren in till biblioteket så blir det oundvikligt för de förbipasserande att inte hamna inom en meter från honom då de ska in till biblioteket. Merparten av de som ska gå in försöker distansera sig från tiggaren så länge som möjligt genom att gå som i en båge till dörren som leder in. De rör sig från att gå rakt mot dörren som leder in till att svänga mer och mer åt vänster och mot dörren som leder ut för att slutligen när de är mycket nära fasaden vika av skarpt åt höger mot dörren som leder in, nästan strykandes fasaden. Dessa människor undviker också ögonkontakt med tiggaren under hela förloppet.

Vi märker också andra undvikande beteenden som inte är lika generella. Några människor som på avstånd upptäcker tiggaren tar upp sin mobiltelefon och fäster blicken vid den samtidigt som de passerar tiggaren för att sedan, direkt efter att de har kommit in genom dörren till biblioteket, stoppa ner sin mobiltelefon i fickan.

En man som på avstånd upptäcker tiggaren och har en dagstidning under armen tar fram tidningen och fäster blicken i den samtidigt som han passerar tiggaren. Direkt innanför dörren in till biblioteket vecklar han åter ihop sin dagstidning och placerar den under armen.

Ur den här situationen kan urskiljas två distinkta företeelser som är intressanta för studien. Tiggarens strategiska användning av icke-verbal kommunikation i form av symboler och gester samt förbipasserandes olika motstrategier i form av undvikande beteende.

Tiggarens bedjande ställning är en strategi som tidigare forskning visat sig vara effektiv när det gäller att få donationer av förbipasserande (Butovskaya, Salter, Diakonov & Smirnov, 1999). Den här tiggaren observerades under sammanlagt fyra timmar, under vilken tid han fick åtta donationer samtliga i form av mynt. Detta är enligt studiens data under medelantalet donationer per timme vilket uppgår till 4,2 donationer i timmen. I kontexten av denna data har inte denna tiggare varit framgångsrik. En anledning till den låga donationsfrekvensen skulle kunna härledas till miljökontextuell förklaring. I miljön där tiggaren befann sig rörde sig få människor i förhållande till andra observerade platser.

Den symbol som tiggaren använder sig av i form av en skylt med en text som berättar att han är arbetslös och har tre barn förmedlar ett budskap av utsatthet och nödställdhet. Tidigare forskning visar att dessa symboler som beskriver tiggarens situation för den förbipasserande är viktiga när det kommer till att motivera de förbipasserade att donera. Människor tenderar att analysera tiggarens nödställdhet och utifrån denna typ av symboler därefter göra en bedömning av tiggarens genuinitet och efter det bestämma sig för att donera eller inte (McIntosh & Erskine, 2000).

Inom symbolisk interaktionism tolkar man dessa symboler inte utifrån om information har förmedlats till en annan människa genom symbolen utan om symbolen har påverkat den andra människan till någon form av gensvar, först då får symbolen mening och först då har en meningsfull kommunikation skett enligt den symboliska interaktionismen (Reynolds & Herman-Kinney, 2003).

Lynch och Hiltons forskning (2006) identifierar tre olika strategier; passivt-, aktivt- och aggressivt tiggande. Denna tiggares strategi är ett typiskt exempel på passivt tiggeri då han inte försöker närma sig förbipasserande och på så sätt uppmana till donationer. Istället söker tiggaren hela tiden ögonkontakt med de förbipasserande och på så sätt göra dem uppmärksamma på sin situation. Det ständiga sökandet efter ögonkontakt menar Lee och Farrell (2003) kan medföra två olika saker. Dels kan ögonkontakt med förbipasserande göra att den förbipasserande känner en ökad sympati för tiggarens situation och således i större utsträckning väljer att ge en donation. Men detta kan lika gärna resultera i en helt motsatt och en för tiggaren icke önskvärd reaktion, att den förbipasserande istället ser sökandet efter

ögonkontakt som en påtryckning och provokation som istället leder till ett större motstånd och förakt.

I samma studie av Lee och Farrell (2003) framgår det att förbipasserande ibland aktivt förändrar sitt rörelsemönster i den urbana miljön för att undvika kontakt med tiggare. Detta är något som även vår studie visar. Som beskrivs i situationen ovan tar merparten av de förbipasserande en omväg in till biblioteket genom att gå som i en båge till entrén samtidigt som flera av dessa undviker ögonkontakt, vissa använder sig även av andra saker som en mobiltelefon eller en dagstidning för att inte möta tiggaren med blicken. Detta är ett undvikande beteende som Leone (2012) menar fungerar som en motstrategi, ett mer eller mindre medvetet motgrepp av den förbipasserande för att neutralisera tiggarens strategi. Leone (2012) menar vidare att den förbipasserande på så sätt återerövrar sin egen känsla av tillhörighet i den urbana miljön, skyddar sina normala rutiner och försvarar sitt eget handlande. Att undvika ögonkontakt och att ta omvägar är saker som är typiska när det kommer till att medvetet eller omedvetet utveckla olika motstrategier.

Detta samspel av strategier mellan tiggare och förbipasserande skapar en känsla av tillhörighet och utanförskap i den urbana miljön, en miljö som hela tiden ritas om beroende på beteenden så som dessa. Detta gör att tiggare hela tiden tvingas att vara kreativa i sitt sätt att använda symboler för att påkalla den förbipasserandes uppmärksamhet och således anpassa sitt beteende efter den ständigt föränderliga urbana miljön (Leone, 2012).

Situation 2

”Det är lunchtid utanför en större matvarubutik. Människor stressar in och ut genom de automatiserade dörrarna och in och ut ur bilarna som ständigt rör sig fram och tillbaka på den stora parkeringen. Vid en av ingångarna sitter en tiggare i 50-årsåldern med en mobiltelefonen tryckt mot örat. Han liksom trycker mobiltelefonen mellan örat och sin helt utsträckta hand som i ett försök att dölja mobiltelefonen. Han talar med en låg stämma med personen i den andra änden. Han sitter lutad mot väggen och ser i det närmaste ihopkrupen ut, som om han försöker göra sig så liten och osynlig som möjligt. Hans blick är riktad nedåt och in mot väggen, han vill inte möta någons blick.”

Analys – Symbolens uppfattade värde

Det här är ett beteende från tiggare när det kommer till en användning av mobiltelefoner som är väldigt typiskt för det som vi har observerat. Vår uppfattning är att det annars öppna och mer sökande beteende som merparten av tiggarna i våra observationer uppvisar här förändras

och blir mer inneslutet och distanserande. Det skulle kunna tolkas utifrån att människor som talar i telefon gärna vill vara mer privata, men då kroppsspråket förändras så radikalt från det generella beteendet och i och med att de med öppen handflata döljer hela mobiltelefonen tolkar vi det som att de snarare försöker dölja det faktum att de pratar i en mobiltelefon.

Dessa förändringar i beteende när det kommer till att använda sin mobiltelefon och oviljan att fysiskt visa telefonen vara en reaktion på en uppfattning från förbipasserande som handlar om att man inte kan vara utsatt och nödställd om man äger en mobiltelefon. Stadsmissionen (2014) menar att de ibland får frågor om det verkligen kan vara så att människor som lever i extrem fattigdom kan ha råd med en mobiltelefon. Tiggarens strategi när det handlar om dennes mobiltelefonanvändande kan således stamma från denna typ av mytologisering. Tiggaren vet alltså att vissa förbipasserande skulle kunna uppfatta en mobiltelefon som en, för en utsatt tiggare, lyxvara och anpassar således sitt beteende och skapar en strategi för att försöka komma bort från konsekvenserna av denna mytologisering.

Mobiltelefonen som symbol i interaktionen med andra blir således en symbol man inte vill visa. Inom symbolisk interaktionism talar man om symbolens signifikans. Signifikans handlar då om vilken innebörd en handling, ett beteende eller en symbol har för den som uppfattar den (Reynolds & Herman-Kinney, 2003). Tiggarens uppfattning i denna situation är då att mobiltelefonen, för förbipasserande, kan signifieras som en lyxvara på samma sett som rök signifierar eld. Det är då viktigt att komma ihåg att rök inte automatiskt signifierar eld utan att det förutsätter att någon tidigare har gjort den tolkningen, vilket i fallet med mobiltelefonen säger något om mytologiseringens kraft att skapa signifikans.

Situation 3

”Det är en för årstiden mycket kylig våreftermiddag vid ett köpcenter i en mellansvensk stad. Vid en av ingångarna till köpcentret sitter en kvinnlig tiggare i 30-årsåldern med foton på två barn placerade bredvid en pappersmugg. Det är förhållandevis mycket folk i rörelse, såväl äldre som yngre, kvinnor och män. Tiggaren söker ögonkontakt med de förbipasserande och hälsar på de som möter hennes blick.

När tiggaren mottar en donation i form av en sedel stoppar hon den instinktivt i jackfickan istället för att låta den ligga kvar i pappmuggen.

Vid ett tillfälle kommer två män fram till kvinnan, den ena är i 25-årsåldern och den andra ser ut att vara ungefär dubbelt så gammal. De börjar samtala med kvinnan på ett språk som för oss är okänt, männens kläder och utseende tyder på att även dom är tiggare. Efter att ha

samtalat i någon minut tar båda männen några mynt ur kvinnans pappmugg och går därifrån, den yngre in på köpcentret och den andra bort från ingången.

Efter en kvart kommer den äldre av männen tillbaka med en kopp kaffe till kvinnan, de byter några ord och sedan försvinner han igen i samma riktning som förra gången”

Analys – Beteendetolkning

Denna situation visar på två beteenden hos tiggaren som skulle kunna tolkas på olika sätt beroende på vilken förförståelse betraktaren har om tiggeri. Att tiggaren stoppar ner sedlar i jackfickan och inte låter de ligga kvar i muggen skulle kunna tolkas som ett oärligt beteende av förbipasserande då det kan te sig som ett försök att dölja mängden donationer som tiggaren får.

En annan tolkning är att detta är ett sätt för tiggaren att inte skapa en snedvinklad bild av vad hon faktiskt tjänar på sitt tiggeri. Vår studie visar att 19 procent av donationerna består av sedlar och om en tiggare då sitter med en pappersmugg med en sedel i så skulle det kunna ge en bild av tiggeriet som mer lönsamt än vad det verkligen är. Alltså, tiggaren vill inte att man tolkar undantaget som en typisk donation utifrån vilken förbipasserande skapar sig en skev uppfattning om generella donationers monetära värde.

Detta menar McInthosh och Erskine (2000) är precis sådana saker som förbipasserande förhåller sig till när det gäller att bedöma hur genuin en tiggare är. I deras studie som består av intervjuer med förbipasserande som konfronteras med fenomenet tiggeri kommer det fram att just genuiniteten och då de tolkningar som förbipasserande gör utifrån tiggarens beteende är avgörande för om de väljer att donera eller inte.

Vidare kan man sätta detta i ett större perspektiv och genom symbolisk interaktionism göra antagandet att om man uppfattar tiggaren som oärlig i sitt handlande så skapar detta en fantasi, eller signifiering, om tiggare som blir den faktiska sanningen utifrån vilken man sedan anpassar sitt beteende och sina åsikter kring tiggeri (Reynolds & Herman-Kinney, 2003). Detta påverkar således inte bara den förbipasserandes beteende gentemot den enskilda tiggaren utan också dennes beteende gentemot tiggeriet som fenomen.

Det andra beteendet, där två män kommer fram och tar några mynt ur kvinnans pappmugg, är också ett beteende som den förbipasserande kan tolka på olika sätt. Skillnaden här är att den förbipasserande förmodligen inte kommer att uppfatta hela händelseförloppet, alltså inte vara närvarande när den äldre mannen kommer tillbaka med en kopp kaffe till den kvinnliga

tiggaren. Således saknar den förbipasserande som bara bevittnar den första händelsen en helhetsgrund för sin tolkning av situationen.

Denna bristande bild av hela kontexten skulle kunna vara en sådan sak som bidrar till ett mytologiserande kring tiggeri och då att det handlar om en organiserad brottslighet. Att den förbipasserande bara ser två män ta pengar ur den kvinnliga tiggarens mugg skulle kunna tolkas som att de är där för att ta pengar från henne och på så sätt profitera på hennes tiggeri. Om den förbipasserande skulle bevittna hela händelseförloppet skulle förmodligen tolkningen att det är en annan tiggare ur samma grupp som helt enkelt köper en kopp kaffe åt henne ligga närmare till hands. Det är i denna brist av en helhetsbild av ett händelseförlopp som denna mytologisering skapas och återskapas.

Situation 4

”På perrongen vid tågstationen står en stor skara människor och väntar på att få kliva på tåget. Det är en solig och varm våreftermiddag och för de flesta är arbetsdagen slut. Bland människorna rör sig en kvinnlig tiggare i 40-årsåldern. I sin hand bär hon en pappersmugg som hon för fram mot de människor hon passerar och ber om en donation. Hon söker aktivt ögonkontakt med människorna på perrongen. Vid ett tillfälle stannar hon upp och väntar på att en flicka i tonåren ska ta ögonen från sin mobil och se henne i ögonen. Först efter att flickan gjort detta och skakat på huvudet för att visa att hon inte tänker ge någon donation går tiggaren vidare. Människorna runt omkring följer kvinnan med blickar av misstänksamhet, som om hon vore från en annan planet. Bland larmet av tåg och människor på perrongen hörs ett klirr av mynt som slår i backen. Det är en man i 30-årsåldern som försökt att ge pengar i muggen varav några mynt hamnat bredvid. Tiggaren böjer sig ner, plockar upp mynten och går sedan in i väntsalen.”

Analys – Den direkta konfrontationen

Detta är ett typiskt exempel på vad Lynch och Hilton (2006) definierar som aktivt tiggeri, en strategi som går ut på att aktivt uppsöka potentiella donatorer och be om en donation. Kvinnans strategi går ut på att söka upp människor på perrongen och utan att verbalt förmedla sin önskan om en donation istället söka ögonkontakt med dessa människor och låta muggen vara symbolen för hennes nödställdhet och hennes medel till interaktion. Andra forskare (Butovskaya et al. 1999) menar istället att detta är en aggressiv form av tiggeri. Oavsett hur strategin uppfattas så är denna form av tiggeri något som vi bara har observerat vid detta enskilda tillfälle och är således en väldigt otypisk strategi när det kommer till de observationer

vi har gjort. Vid våra tidigare observationer upplevde vi aldrig att förbipasserande tittade misstänksamt eller blev förnärmade av tiggarna. Här var det istället väldigt påtagligt hur flera av människorna på perrongen blev tvingade att konfronteras med kvinnan. Det observerade beteendet hos människorna i omgivningen visade att det fanns en tydlig distansering och ogillande av tiggarens val av strategi. Våra observationer visar att den vanligaste formen av tiggeri är den passiva, och mycket tyder på att förbipasserande vant sig vid tiggeri i sådana former och de visar inte ett tydligt ogillande i sådana situationer så som fallet med kvinnan på perrongen. Det aktiva tiggeriet som strategi är enligt (Butovskaya et al., 1999) den minst framgångsrika och kan även leda till sociala spänningar. Forskning visar att tiggare ständigt försöker ta plats och känna en samhörighet i den miljö de tigger och anpassar sitt beteende därefter (Leone, 2012). Våra observationer tyder på att många tiggare sitter på samma plats och vid samma tidpunkter, något vi menar beror på att de försöker skapa en känsla av samhörighet med omgivningen och således bli mer framgångsrika. Sannolikt är att kvinnan, eftersom hon befann sig på en perrong, var på genomresa och tog tillfället i akt. Antagligen fanns inget intresse av att skapa en kontinuitet och en samhörighet med de förbipasserande.

Det aktiva tiggandet som strategi kan bevisligen leda till viss framgång. Riskerna med att använda konfrontativa strategier är att det skapar snedvridna föreställningar hos förbipasserande som i sin tur påverkar andra tiggares anseende. Det hela kan jämföras med hur telefonförsäljning kan uppfattas som en konfrontativ säljarteknik som är direkt upprörande, eftersom den stör människors vardagliga rytm. I synnerhet när säljaren använder sig av en manipulativ övertalningsteknik som i många fall lurat människor. Sådana beteenden skadar yrkets anseende och skapar i sin tur en föreställning om telefonförsäljare som sådana, trots att det finns ”snälla” telefonförsäljare. Detta kan härledas till perspektivet om symbolisk interaktionism där Cooley menade att den kollektiva tanken om ett fenomen skapas genom individers handlingar och att de föreställningar som detta frambringar uppfattas som faktiska sanningar (Reynolds, 2003). Att använda sig av aktivt tiggeri blir, om än kortsiktigt framgångsrikt för den enskilde, kontraproduktivt för gruppen tiggare som helhet.

Diskussion

Resultatdiskussion

I de fyra situationerna presenterar vi en analys som direkt svarar på våra frågeställningar. Den första frågan vi formulerade handlade om vilka strategier som tiggare använder sig av. Detta beskriver vi och analyserar i varje situation. Vi har medvetet valt ut situationer som

exemplifierar olika typer av strategier för att ge ett så ingående och brett svar som möjligt på just den frågan.

Den andra frågan handlar om typiska beteenden som kan urskiljas mellan tiggare och förbipasserande. Dessa mikrointeraktioner och dess symboliska värden, hur de odlas och vilken anpassning det kan leda till är något som genomsyrar den analys vi har gjort.

Syftet med studien var att studera fenomenet tiggeri primärt utifrån dessa frågeställningar men även att sekundärt föra en diskussion om hur dessa samspel, eller mikrointeraktioner, påverkar individers uppfattning och i förlängningen allmänhetens uppfattning om tiggeri. Detta är något som vi diskuterar och problematiserar i vår diskussion. Under nedanstående rubriker ämnar vi att diskutera hur de olika situationerna förhåller sig till teorin om symbolisk interaktionism i olika kontexter.

Strategier – anpassning och framgång

Resultatet visar att det går att urskilja olika former av strategier hos tiggarna. Av de strategier som Lynch och Hilton (2006) beskriver kunde vi i huvudsak observera den *passiva* formen av tiggeri. Den passiva formen innefattar strategier som användning av skyltar och bilder. I den passiva formen inbegrips också vänligt bemötande, nickande, tackande, hukande och religiösa gester som strategier (Butovskaya et al. 1999). Tidigare forskning visar också att denna form av tiggeri är den mest framgångsrika (Butovskaya et al. 1999) och därför är en av anledningarna till att denna strategi är vanligast i våra observationer. Leone (2012) beskriver tiggaren som någon som hela tiden försöker ta plats och känna en samhörighet i den ständigt föränderliga urbana miljön och anpassa sitt beteende efter dessa förändringar. Vi menar således att en annan anledning till att det passiva tiggandet som strategi är så vanligt är att tiggarna har anpassats sig efter den miljö de verkar inom.

Vi observerade endast ett tillfälle, i situation 4, där en tiggare använde sig av *aktivt* tiggeri enligt Lynch och Hiltons (2006) definition. Butovskaya et al. (1999) menar dock att en aktiv strategi kan vara aggressiv som att exempelvis gå fram och stirra förbipasserande i ögonen för att frambringa en donation, vilket tiggaren i den observerade händelsen gjorde. Butovskaya et al. hävdar att strategin riskerar att orsaka sociala spänningar och är mindre framgångsrik än den passiva formen. Utövandet av aggressivt tiggeri har i flera länder resulterat i lagstiftningar som på olika sätt försvårar för människor att tigga (Lee & Farrell, 2003). Således skapar den aggressiva formen av tiggeri inte bara sociala spänningar utan bidrar även till att lagar som försvårar för tiggare stiftas.

Mead (Reynolds, 2003) menar att den miljö vi uppfattar och förhåller oss till bygger på selektiv perception. Med detta menar Mead att vi endast är medvetna om det vi väljer att registrera vilket gör att vi i förlängningen formar den miljö vi rör oss i. Cooley menar samtidigt att den kollektiva tanken kring ett fenomen skapas genom individers förväntningar och handlingsmönster i förhållande till fenomenet (Reynolds & Herman-Kinney, 2003). Vi menar att även om detta är en isolerad händelse skapar detta individuella erfarenheter som riskerar att få spridning och på så sätt forma den kollektiva tanken om fenomenet tiggeri och därmed vidmakthålla fördomar och stereotypa uppfattningar om tiggare i allmänhet.

Vår studie visar också att tiggarna visar viss medvetenhet om att deras strategier kan misstolkas varpå de aktivt försöker dölja vissa beteenden. I situation 3 framgår hur kvinnan stoppar ner sedlar i jackfickan och lämnar muggen tom. Vi menar att sådana symboliska handlingar kan inge uppfattningar om att tiggeriet är mer lönsamt än vad det är och således vidmakthålla föreställningar om tiggare som oärliga. Samtidigt är tiggaren medveten om att en sedel som ligger kvar i muggen kan ge sken av att hon tjänar mer pengar än vad hon verkligen gör. Handlingen kan således, för den tiggande kvinnan, symbolisera en ärlig representation av hur mycket pengar hon får in medan det för en förbipasserande kan symbolisera oärlighet. Detta kan härledas till den symboliska interaktionismens förklaring kring hur olika handlingar skapar olika innebörder utifrån vilken förförståelse man har kring vad en och samma handling symboliserar (Reynolds & Herman-Kinney, 2003).

Situation 2 visar hur tiggarens strategi att dölja ett beteende spelar roll i interaktionen mellan förbipasserande. Cooley (Reynolds, 2003) menar att fantasierna människor har blir faktiska sanningar utifrån vilka vi interagerar med varandra. För tiggarna i situation 2 och 3 blir förbipasserandes fantasier kring vissa objekt, alltså sedeln och mobiltelefonen, till sanningar som tiggaren aktivt måste anpassa sig till. Denna anpassning till mytologiseringen kan dock i sin tur återskapa de fantasier som mytologiseringen bygger på. En förbipasserande skulle kunna tolka detta beteende som ett försök att dölja mobiltelefonen just på grund av att det är en lyxvara som fattiga tiggare inte har möjlighet att skaffa. Således leder fantasierna kring fenomenet tiggare och mobiltelefoner till att tiggare anpassar sin beteende efter dessa fantasier, ett beteende som skulle kunna leda till ett återskapande av de fantasierna och ytterst förstärka denna mytologisering som sedan hålls som sanning.

Tiggarnas användning av skyltar, bilder och gester i ett försök att förmedla sin utsatthet och nödställdhet blir naturligt då en verbal kommunikation i denna kontext blir svår på grund av

språkförbistringen. Användningen av symboler blir därför en essentiell del av tiggarens strategi. Enligt den symboliska interaktionismen får symboler dess mening i själva interaktionen mellan tiggaren och den förbipasserande för att sedan tolkas genom personens sociala interaktion med sig själv, det vill säga personens eget tänkande (Trost & Levin, 2010). Därför är det av största vikt för tiggaren att de symboler hen använder sig av tolkas av den förbipasserande på det sättet tiggaren har tänkt sig. Detta verkar tiggarna i de observationer vi har gjort ha lyckats med. När en förbipasserande ser tiggaren på marken med en pappersmugg framför sig får muggen en symbolisk mening som ett objekt i vilket man lägger pengar. På samma sätt får skyltarna och bilderna den signifikans för de förbipasserande som tiggarna har tänkt sig. Dessa skyltar och bilder förmedlar ett känslomässigt uttryck för den förbipasserande vilket skapar en känslomässig reaktion hos densamme. Att anspela på människors känslor blir naturligt då symboler alltid har en känslomässig mening. Dewey (1939) menar att människan är oförmögen att ställa sig helt neutral till någonting, att vi inte kan tänka eller handla utan känsla. Att då, som vissa tiggarna gör, anspela på bilder av barn kopplat till en skylt som berättar att man är arbetslös utgör en strategi som kan kopplas till människans känslostyrda natur.

Tiggeriets lönsamhet

Resultatet av våra observationer gav 4,2 donationer per timme. Detta kan jämföras med Adrianessens och Hendrickxs (2011) studie som visar att den observerade inkomsten för romer per timme uppgår till ett snittvärde 3,2 donationer. Det uppskattade monetära värdet av donationerna i deras studie uppgår till 3,94 €. Om samma snittvärde för donationerna skulle tillämpas i vår studie innebär detta att det handlar om en inkomst på ca 50 kr/timmen, något som våra observationer tyder på. Vi kan dock inte statistiskt bekräfta denna siffra eftersom vi inte kunde utröna värdet vid alla observationer. Lee och Farrell (2003) menar att etnografiska undersökningar visar att tiggeri har möjlighet att ge en skälig levnadsnivå, men att detta knappast är någon garanti. Forskningen är entydig med att de myter som ligger till grund för att tiggare skulle tjäna stora pengar har liten empirisk grund, om ens någon. Vår forskning pekar på att denna analys överensstämmer med verkligheten.

Organisering

Ur situationerna skildras flera beteenden som vi menar innehåller viktiga symboliska handlingar och som kan påverka individens och kollektivets uppfattning om tiggeri. I situation 3 skildras hur en tiggande kvinna ger pengar till två andra män som sedan kommer tillbaka med en kopp kaffe till kvinnan. I analysen framgår hur en bristande bild av hela kontexten kan

bidra till ett mytologiserande kring tiggeri. I den förbudsretorik som framförs av tiggerimotståndare är ofta huvudargumentet att tiggeri har kopplingar till organiserad brottslighet. Adriaenssens och Hendrickxs (2011) menar att om det finns en koppling till organiserad brottslighet torde lönsamheten vara i paritet med andra kriminella aktiviteter. Vårt resultat visar att lönsamheten av att tigga är så pass låg att den presumtiva kopplingen till organiserad brottslighet som förbudsförespråkare använder sig av har väldigt liten empirisk grund. Situationen visar förvisso att det finns en organisering bland tiggare. Men att denna skulle vara av kriminell karaktär menar vi är väldigt osannolikt. Att organisera en verksamhet ter sig naturligt för att vara effektiv och fördela arbetsbördan. På ett sådant sätt organiserar sig många grupper av tiggare som ofta är medlemmar i en större släkt eller by (Brentlin & Israelson, 2014).

Spegeljaget

Människor brukar ofta klä givandet i termer som empati, moral och samvete. För människor som konfronteras med tiggeriet i den urbana miljön blir dessa termer som man hela tiden tvingas ta ställning till. Cooley (Trost & Levin, 2010) menar att dessa termer hänger ihop med känslor som skam och stolthet och kopplar detta till något som han kallar för spegeljaget. Detta spegeljag är en viktig del av symbolisk interaktionism och menar att vi människor har en föreställning om andra människors föreställningsvärld som skapar vår egen föreställning om oss själva. Denna föreställning skulle till viss del kunna förklara det uppenbart undvikande beteendet vi har observerat, något som vi tydligt exemplifierar i situation 1. Att en förbipasserande väljer att undvika ögonkontakt med en tiggare som söker efter ögonkontakt kan kopplas till en känsla av skam som den förbipasserande känner genom föreställningen om tiggarens föreställningsvärld. Känslan av skam uppstår gärna när vi känner oss oskyddade eller kanske ertappade, till exempel beskriver Misheva (2000) känslan av skam som känslan av nakenhet. Den förbipasserande vill alltså inte se tiggaren i ögonen då hen i så fall direkt skulle konfronteras med detta vilket skapar en känsla av nakenhet och således skam hos den förbipasserande.

Metoddiskussion

För att samla in fältanteckningar upplevde vi att observationer var en mycket god metod för ändamålet. Eftersom vi kunde smälta in i omgivningen på ett naturligt sätt under våra observationer gav det studien goda och opåverkade resultat. Att vi satt tillsammans och observerade var fördelaktigt då vi kontinuerligt kunde diskutera och problematisera det vi observerade.

Vårt resultat visar att det sällan förekom aktiva eller aggressiva former av tiggeri. Det behöver nödvändigtvis inte bero på att det är sällsynt förekommande. Det skulle istället kunna bero på att vi inte befann oss på de platser där det förekommer. Studiens urval gjordes på ett sätt som kan liknas vid bekvämlighetsurval, då vi endast valde platser där vi kunde smälta in i omgivningen och där det redan fanns en tiggare på plats.

Spradley (1980) menar att etnografens observationer utgör svar på frågor och således handlar observationsprocessen snarare om att hitta rätt frågor till svaren. Vi ville låta observationerna utgöra den empiriska grunden för vår studie. I enlighet med den etnografiska traditionen gick vi därför in i studien med en induktiv ansats och ett öppet förhållningssätt. Detta förhållningssätt komplicerade dock analysprocessen då vi fick begränsa oss mer än vad vi ville då vi fann väldigt många intressanta aspekter i våra observationer. För att skapa en röd tråd i studien valde vi ut händelser i observationerna som vi fann intressanta för en vidare analys.

En fördel med vår analysmetod är att vi kan presentera dels en något kvantifierad bild av hur tiggandet ser ut. Samtidigt skildrar vi, för våra observationer, betydelsefulla situationer som vi har kunnat analysera utifrån symbolisk interaktionism och kopplat samman med tidigare forskning och sedan diskuterats utifrån en kontext av förbudsretoriken som präglar den politiska debatten. Att kunna presentera båda delarna och samtidigt genom metoden dolda observationer kunna visa hur forskning inom området kan bedrivas på olika sätt är en av studiens styrkor.

Vad gäller vår analys är vi medvetna om att vi själva är både skapare och skapade av sociala konstruktioner genom vilka vi också gör våra tolkningar. Därmed kan vi inte hävda att vi är helt objektiva i våra analyser utan också, precis som alla de aktörer vi beskriver, påverkade av vår omgivning och vår förförståelse om den.

Avslutande reflektion

Symboliska värden tolkas utifrån människors förförståelse och föreställningar. Enligt socialkonstruktionismen skapas och reproduceras dessa i sociala interaktioner. Detta ger i sin tur upphov till de fantasier som den symboliska interaktionismen menar skapar den verklighet utifrån vilken vi handlar.

Sociologerna William Isaac Thomas och Dorothy Swayne Thomas formulerade detta såhär:

”Om människor definierar situationer som verkliga blir de verkliga till sina konsekvenser.”
(Thomas & Thomas, 1938).

Tiggaren, vars inkomst är beroende av människors handlande, måste hela tiden förhålla sig till detta.

Slutsatser

Utifrån våra observationer har vi inte kunnat se någonting som tyder på en brottslig organisering bland tiggarna. Våra observationer har istället givit en bild av tiggarna som organiserade inom den egna gruppen. De har ofta samma platser där de sitter och tigger, de delar med sig av mat och dryck till varandra. Alltså en typisk egen organisering. Att tiggeriet inte är kriminellt organiserat stöds av tidigare forskning.

Vår studie visar att de symboler och de strategier tiggare använder sig av är generella. Det finns inga tydliga skillnader i strategier och användning av symboler mellan exempelvis en äldre man och en ung kvinna. Våra observationer visar också att den passiva strategin är den i särklass vanligaste formen av tiggeri. Vi menar att det beror på tiggarnas förmåga att anpassa sig efter det symboliska värdet. De uppvisar en medvetenhet om vad de symboliska värdena i exempelvis en mobiltelefon och i ett beteende symboliserar.

Vidare forskning

Enligt Meeuwisse och Swärd (2002) består en analys av ett socialt problem av fyra områden. Traditioner och politik, institutionella strukturer, perspektiv och fenomenets uttrycksformer. Den här studien har studerat fenomenets uttrycksformen, alltså en del av analysen av det sociala problemet. För att få en mer helhetlig bild av problemet med tiggeri behövs forskning från de andra områdena också inkluderas. Vi menar att forskningen om tiggeri i en svensk nutidskontext är bristfällig på samtliga områden. Det utrymme som ämnet tiggeri får i media motsvarar inte mängden forskning som bedrivs. Vår studie kan inte visa på hur människors attityder påverkar beteendet gentemot tiggare. Vi anser att det skulle vara ett bra komplement till vår studie för att tydligare visa på kopplingen mellan beteende och attityder och hur det påverkar den kollektiva synen på tiggeri.

Referenser

- Adriaenssens, S., & Hendrickx, J. (2011). Street-level Informal Economic Activities - Estimating the Yield of Begging in Brussels. *Urban Studies*, 48(1), 23-40.
- Ask, B., & Tobé, T. (den 30 april 2015). *DN Debatt*. Hämtat från Dagens Nyheter: <http://www.dn.se/debatt/vi-foreslar-att-organisera-av-tiggeri-ska-kriminaliseras/> den 15 maj 2015
- Beijer, U. (1999). *Tiggeri - ett nygammalt fenomen*. Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten.
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Doubleday.
- Brentlin, R., & Israelson, A. (2014). *Vi kallar dem tiggare*. Stockholm: Hydra Förlag AB.
- British Sociological Society. (2002). *Statement of Ethical Practice for the British Sociological Association*. Hämtat från British Sociological Association: http://www.britisoc.co.uk/about/equality/statement-of-ethical-practice.aspx#_cov den 27 April 2015
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Bunescu, I. (den 14 april 2015). *Sydsvenskan Opinion*. Hämtat från Sydsvenskan: <http://www.sydsvenskan.se/opinion/aktuella-fragor/att-forbjuda-tiggeri-ar-ytterst-ett-forsok-att-forbjuda-fattigdom-och-det-late/> den 20 maj 2015
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism* (2nd uppl.). New York: Routledge.
- Butovskaya, M., Salter, F., Diakonov, I., & Smirnov, A. (1999). Urban begging and ethnic nepotism in Russia - An ethological pilot study. *Human Nature*, 11(2), 157-182.
- Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and Social Order*. New York: Scribner's.
- Dahlgren, L., & Sauer, L. (2009). *Att forska i socialt arbete: Utmaningar, förhållningssätt och metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, J. (1939). *Liberalism and social action*. Milton : Balch & Co.
- Durkheim, E. (1893). *The Division of Labour in Society*. *Free Press*.

- Ekeroth, K. (den 22 april 2011). *SVD Brännpunkt*. Hämtat från Svenska Dagbladet: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/forbjud-tiggeri-i-hela-landet_6111417.svd den 10 maj 2015
- Emerson, R. M., Fretz, R. I., & Shaw, L. L. (1995). *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Europarådet. (2012). *Human rights of Roma and Travellers in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- European Roma Rights Center. (2012). *Romania: Country Report*. Budapest: European Roma Rights Center.
- Europeiska kommissionen. (2011). *EU Framework for national Roma Strategies: Frequently asked questions*. Strasbourg: Europeiska kommissionen. Hämtat från http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-216_en.htm den 22 maj 2015
- EU-upplysningen. (den 20 augusti 2014). *EU-upplysningen*. Hämtat från <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor/Schengen-och-fri-rorlighet-for-personer/>. den 10 april 2015
- Fetterman, D. M. (2010). *Ethnography: Step-by-Step*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- FRA. (2012). *Romernas situation i 11 EU-medlemsstater – Kort sammanfattning av undersökningsresultaten*. Wien: FRA - Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter. Hämtat från http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2109-FRA-Factsheet_ROMA_SV.pdf den 22 maj 2015
- Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Giménez, S., & Sáez, J. (2012). *Discrimination of Roma Communities: Spain National Report*. Madrid: Fundación Secretariado Gitano.
- Herrera, C. (1999). Two arguments for "covert methods" in social research. *British Journal of Sociology*, 50(2), 331-343.
- Hewitt, J. P. (2003). Symbols, objects, and meanings. i L. T. Reynolds, & N. J. Herman-Kinney, *Handbook of Symbolic Interactionism*. Walnut Creek: Altmira Press.

- Holmin, M. (den 23 november 2014). *SVT Nyheter*. Hämtat från SVT: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/ska-man-ge-pengar-till-tiggare-eller-inte> den 20 maj 2015
- Holmqvist, A., & Karlsson, P. (den 3 april 2015). *Aftonbladet Nyheter*. Hämtat från Aftonbladet: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article20562767.ab> den 20 maj 2015
- Homan, R. (1991). *The Ethics of Social Research*. London: Macmillan.
- Human Rights First. (2008). *Violence Against Roma, Hate Crime Survey*. New York: Human Rights First.
- Høj Larsen, C. (den 14 augusti 2014). *Dagens Samhälle Debatt*. Hämtat från Dagens Samhälle: <http://www.dagensamhalle.se/debatt/v-stolligt-foeresla-foerbud-mot-tiggeri-10164> den 12 maj 2015
- Lee, B. A., & Farrell, C. R. (2003). Buddy, Can You Spare a Dime?: Homelessness, Panhandling and the Public. *Urban Affairs Review*, 38(3), 299-324.
- Leone, M. (2012). Begging and belonging in the city: a semiotic approach. *Social Semiotics*, 22(4), 429-446.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Lynch, P., & Hilton, K. (2006). We want change: Understanding and responding to begging in Melbourne. *Parity*, 1(40), 518-555.
- Länsstyrelsen. (2014). *Utsatta EU-medborgare i Sverige: Lägesrapport ur ett människohandelsperspektiv*. Stockholm: Länsstyrelsen.
- McIntosh, I., & Erskine, A. (2000). Money for nothing? Understanding Giving to Beggars. *Sociological Research Online*, 5(1). Hämtat från <http://www.socresonline.org.uk/5/1/mcintosh.html> den 3 Mars 2015
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Misheva, V. (2000). *Shame and Guilt: Sociology as a Poietic System*. Uppsala: Uppsala University.
- Muños, C. P., & Potter, J. D. (2014). Street-level charity: Beggars, donors, and welfare policies. *Street Journal of Theoretical Politics*, 26(1), 158-174.

- Perjos, S. (2014). Den vardagsnära metoden: från pragmatism till symbolisk interaktionism. i J. Thelander, *Den metodologiska labyrinten: erfarenheter och vägval inom samhällsvetenskaplig forskning*. Kristianstad: Kristianstad University Press.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2012). *Nursing Research - Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice* (9 uppl.). Philadelphia: Wolters Kluwer Health: Lippincott Williams & Wilkins.
- Reynolds, L. T. (2003). Early representatives. i L. T. Reynolds, & N. J. Herman-Kinney, *Handbook of Symbolic Interactionism*. Walnut Creek: Altmira Press.
- Reynolds, L. T., & Herman-Kinney, N. J. (2003). *Handbook of symbolic interactionism*. Walnut Creek: Altmira Press.
- Sangstad, L. (2002). *Tiggeri i København. En sociologisk undersøgelse*. Köpenhamn: Projekt UDENFOR.
- Silverman, D. (2005). *Doing Qualitative Research*. London: Sage Publications.
- Socialstyrelsen. (2014). *Rätten till socialt bistånd för medborgare inom EU/EES-området*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Spicker, P. (2011). Ethical Covert Research. *Sociology*, 118–133. DOI: 10.1177/0038038510387195
- Spradley, J. P. (1980). *Participant observation*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Stadsmissionen. (den 8 September 2014). *Värt att veta om tiggeri*. Hämtat från Stockholms Stadsmission: <http://www.stadsmissionen.se/Socialverksamhet/Nyhetsarkiv-Socialverksamhet/Vart-att-veta-om-tiggeri/> den 14 Maj 2015
- Svenskt Näringsliv. (2011). *Svenskt Näringsliv*. Hämtat från Internationella löner och arbetskraftskostnader: http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/fakta_om_loner_och_arbetstid/foia2012/7-internationella-loner-och-arbetskraftskostnader_563041.html
- Thomas, W. I., & Thomas, D. S. (1938). *The Child in America: Behavior problems and programs*. New York: Alfred A. Knopf.
- Trost, J., & Levin, I. (2010). *Att förstå vardagen med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB.

TT. (den 29 Juli 2014). *SVT Nyheter*. Hämtat från
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/svenskarna-for-tiggeriforbud> den 14 Maj 2015

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm.